

خدا و انسان گونه

بیانی کوتاه از روند تشکیل باور اومانیزم دینی از گذشته تا آینده بشر

احسان اله اشتهاردیان (عضویت علمی دانشگاه تربیت مدرس)

محمد گوگانی

نشر گویا

سرشناسه: اشتهااردیان، احسان اله، ۱۳۵۸-
 عنوان و نام دیدآور: خدای انسان گونه: بیانی کوتاه از روند تشکیل باور اومانسیم دینی از
 گذشته تا آینده بشر/ احسان اله اشتهااردیان، محمد گوگانی.
 مشخصات نشر: تهران: نشر گوی، ۱۳۹۸.
 مشخصات ظاهری: ۱۹۶ ص.؛ جدول: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
 شابک: ۶-۶۶۳۵-۶۲۲-۹۷۸
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت: نمایه.
 عنوان دیگر: بیانی کوتاه از روند تشکیل باور اومانسیم دینی از گذشته تا آینده بشر.
 موضوع: انسان گرایی
 موضوع: Humanism
 موضوع: انسان (دین)
 موضوع: Theological anthropology
 موضوع: اسلام و انسان گرایی
 موضوع: Islam and humanism
 موضوع: انسان (اسلام)
 موضوع: Theological anthropology -- Islam
 شناسه افزوده: گوگانی، محمد، ۱۳۵۷-
 رده بندی کنگره: B۸۲۱
 رده بندی دیویی: ۱۲۸
 شماره کتابشناسی ملی: ۵۷۹۰۹۱۵

نام کتاب: خدای انسان گونه

نویسندگان: احسان اله اشتهااردیان، محمد گوگانی

ناشر: گوی

ویراستار: سید محمد باقر ثامنی راد

صفحه آرای: شیرین گوگانی

طراحی جلد: الهام بخشی

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: ۱۳۹۸

شابک: ۶-۶۶۳۵-۶۲۲-۹۷۸

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۲۴۵۰۰ تومان

چاپ و صحافی: طرح و نقش

مقدمه ناشر.....	۹
پیشگفتار.....	۱۳
۱- اومانيسم، تعريف و ريشه ها.....	۱۹
۱،۱- تعريف.....	۲۱
۱،۲- خاستگاه فکری.....	۲۲
۱،۲،۱- در يونان باستان.....	۲۲
۱،۲،۲- در يهوديان.....	۲۳
۱،۲،۳- در مسيحيان.....	۲۴
۱،۲،۴- در فلسفه.....	۲۵
۱،۲،۵- در عرفان مسلمين.....	۲۷
۲- امواج اومانيسم.....	۲۹
۲،۱- موج اول: رنسانس تا انقلاب صنعتی.....	۳۱
۲،۱،۱- رنسانس.....	۳۱
۲،۱،۲- استقلال امريکا.....	۳۵
۲،۱،۳- مکاتب نهيليسم.....	۳۹
۲،۱،۴- جمع بندي.....	۴۱
۲،۲- موج دوم: انقلاب صنعتی تا سقوط مارکسيسم.....	۴۱
۲،۲،۱- انقلاب صنعتی.....	۴۱
۲،۲،۲- جنگ های جهانی اول و دوم.....	۴۳
۲،۲،۳- ظهور و سقوط کمونيسم در سايه اومانيسم.....	۴۴
۲،۲،۴- اعلاميه جهانی حقوق بشر.....	۴۹
۲،۲،۵- جمع بندي.....	۵۰
۲،۳- موج سوم: بعد از مارکسيسم تا امروز.....	۵۱
۲،۳،۱- ليبرال دموکراسی.....	۵۱
۲،۳،۲- احيا معنويت.....	۵۲
۲،۳،۳- جنبش های هویت گرا دينی و غير دينی.....	۵۵
۲،۳،۴- جمع بندي.....	۵۷
۲،۴- اصول اومانيسم در سير امواج.....	۵۷

۵۸.....	۲،۴،۱- اصول در موج اول
۶۰.....	۲،۴،۲- اصول در موج دوم
۶۴.....	۲،۴،۳- اصول در موج سوم
۶۹.....	۲،۴،۴- جمع بندی
۷۱.....	۳- ابزارهای اومانيسم برای استيلا در زندگي بشر
۷۵.....	۳،۱- اپيكوريسم يا لذت گرايي (اصالت لذت)
۷۹.....	۳،۲- پراگماتيسم يا کارکردگرايي
۸۱.....	۳،۳- نظام ارزشي افعال در اومانيسم
۸۲.....	۳،۳،۱- نمودار نظام سنجش ارزش افعال
۸۵.....	۳،۳،۲- مشکلات دروني نظام ارزشي افعال
۸۹.....	۴- نگاهی به تغيير جایگاه باور به خداوند در فرايند تکامل اندیشه اومانيسم
۹۴.....	۴،۱- خدای ساعت ساز اولين خدای مطلوب اومانيسم
۹۸.....	۴،۲- خدایی چون غول چراغ جادو
۱۰۱.....	۴،۳- تعريف خدا يا توحيد
۱۰۴.....	۴،۴- جمع بندی
۱۰۷.....	۵- انتظارات بشر امروز از اديان
۱۱۱.....	۵،۱- دين کارکردگرای اجتماعي
۱۱۳.....	۵،۲- دين اخلاقي
۱۱۶.....	۵،۳- دين عقلي (علم تجربی)
۱۱۸.....	۵،۴- دين دم دستي غير مقدس
۱۲۲.....	۵،۵- دين معنوي
۱۲۳.....	۵،۵،۱- حس خوب معنوي
۱۲۶.....	۵،۵،۲- نياز فطري به معنويت
۱۲۹.....	۵،۶- دين برای معنا دادن به زندگي
۱۳۲.....	۵،۷- دين گروهی
۱۳۴.....	۵،۷،۱- ايجاد هيچان های اجتماعي
۱۳۵.....	۵،۷،۲- نمادگرايي و رمزنگاري
۱۳۶.....	۵،۷،۳- افتخارات و اشتراکات تاريخي

۱۳۷	۵,۷,۴- زمان و مکان مشترک گروه با چاشنی سرگرمی
۱۳۹	۵,۸- دین کم قید و آسان
۱۴۱	۵,۹- دین مشکوک و بدون ادعای حقانیت
۱۴۵	۶- تغییر ادیان و باورهای جدید بر مبنای اومانیسیم
۱۴۷	۶,۱- فرقه ها و ادیان دست ساز مانند عرفان های نوظهور
۱۵۰	۶,۲- عرفان مسلمانان، مطلوب اومانیسیم دینی
۱۵۱	۶,۳- سیر سلفی گری در اومانیسیم دینی
۱۵۳	۶,۴- روشنفکری دینی
۱۵۴	۶,۵- ریشه اومانیسیم دینی
۱۵۷	۷- اومانیسیم و آینده
۱۵۹	۷,۱- رسانه در جهت توسعه و تثبیت اومانیسیم
۱۵۹	۷,۱,۱- رسانه های دراماتیک
۱۶۳	۷,۱,۲- رسانه های تبلیغاتی
۱۶۶	۷,۱,۳- رسانه های خبری
۱۶۸	۷,۱,۴- چهره ها یا سلبریتی ها
۱۷۱	۷,۱,۵- شبکه های اجتماعی اوج هنر اومانیسیم
۱۷۲	۷,۲- تولد تشریفات روانی جایگزین دین داری
۱۷۹	۷,۳- دین آینده، هواداری
۱۸۷	نمایه ها
۱۸۹	نمایه اشخاص
۱۹۲	نمایه اماکن
۱۹۳	نمایه موضوعی

پیشگفتار

هرچند امروز به دلایل مختلف میزان مطالعه کم شده اما به دلیل وجود رسانه‌های جدید و خصوصاً شبکه‌های اجتماعی با حجم گسترده‌ای از اطلاعات مواجه هستیم. اطلاعاتی که در باورها و اندیشه‌های ما تأثیرگذار هستند. برخی از این تأثیرات در سبک زندگی ما و برخی در باورها و نگرش‌های اعتقادی ما اثر گذار هستند. ریشه‌یابی علت این تأثیرات بحثی است که شاید کمتر به آن پرداخته شده است. به اعتقاد نویسندگان این کتاب، مکتب و باور اومانیسم یکی از تأثیرگذارترین و ریشه‌دارترین مکاتب قرن‌های اخیر است؛ به حدی که خیلی از مکاتب و ایسم‌های دیگر همچون لیبرالیسم، پوزیتیویسم، نهیلیسم و... نیز برخاسته از همین مکتب هستند. محوریت قرار گرفتن انسان در زندگی دنیای مدرن به نحوی سبب از محوریت خارج شدن خداوند در خلقت شده، موضوعی که قطعاً سبب تغییرات شگرفی در اندیشه‌های اعتقادی و دینی انسان مدرن شده است. لذا بررسی روند تشکیل باور اومانیسم و اثر آن بر باورهای دینی بشر از گذشته تا حال و حتی آینده مطلب مورد بحث کتاب است. از آنجا که محوریت انسان سبب خارج شدن جایگاه حقیقی خداوند شده و خداوند از نگاه انسان در این مکتب تعریف شده است، نام کتاب خدای انسان‌گونه قرار داده شد.

از سوی دیگر چون اومانیسیم با مسائل شناختی و محوریت انسان در شناخت دنیا و پدیده‌ها آغاز می‌شود، برخی، بررسی مطالب اومانستی را در سری مباحث فلسفی قرار می‌دهند. کتاب‌ها و مقالاتی هم که تاکنون در این باره نوشته شده معمولا با این رویکرد نگارش شده و بیشتر مورد علاقه دانشجویان و علاقه‌مندان به مباحث فلسفی است. اما اندیشه‌های اومانیسیم تأثیرات شگرفی در باورهای دینی اکثریت جامعه دارد، به حدی که اصطلاح اومانیسیم دینی امروزه عبارتی آشنا برای محققین است. لذا نگارش کتابی درباره اومانیسیم و نقش آن در باورهای دینی برای مخاطب عموم امری ضروری به نظر رسید. بنابراین سعی شده است در این راستا کتاب با رویکرد عمومی و فارغ از اصطلاحات و دغدغه‌های فلسفی و با تمرکز بیشتر به مسائل اجتماعی و باورهای عمومی مردم نوشته شود. همچنین نویسندگان در این کتاب فعلا درصدد پاسخگویی کامل بر مسائل مطرح شده برنیامدند، چون به نظر فهم ریشه‌های پذیرش یک باور بسیار مهم‌تر از پاسخ به برخی سؤالات درباره یک باور می‌باشد.

ساختار کتاب در هفت فصل تنظیم گردیده است. فصل اول به تعریف کلی از اومانیسیم پرداخته شده و خاستگاه‌های پذیرش این باور در عموم مردم از یونان باستان تا فلسفه و عرفان اسلامی ذکر شده است.

در فصل دوم امواج و اصول اومانیسیم مطرح شده است. در واقع پس از باورهای اومانیسیم در اندیشه‌های باستان با قدرت گرفتن مسیحیت و اسلام عملا باورهای انسان محوری کاهش شدیدی داشت، اما این اندیشه‌ها پس از رنسانس جان تازه‌ای گرفت. از این برهه تاریخی تا زمان حاضر تقریباً می‌توان سه موج برای اندیشه‌های اومانستی متصور شد. البته شایان ذکر است که پیشنهاد این سه موج، نظر نویسندگان برای تحلیل راحت‌تر و قابل فهم‌تر تغییرات اندیشه‌های اومانیسیم است، زیرا با توجه به اتفاقات اجتماعی که در سطح دنیا افتاد از عصر روشنگری اروپا تا جنگ‌های جهانی و جنبش‌های هویت‌گرا اندیشه‌ها و اصول اومانیسیم دچار

تغییراتی شد. هرچند این تغییرات به معنای از بین رفتن یک موج و جایگزینی کامل موج بعدی نیست، اما اقبال جامعه جهانی به مرور زمان دچار تغییراتی شدند، که در قالب سه موج مورد بررسی قرار گرفتند. البته امکان دارد اندیشمندان دیگری این تقسیم‌بندی بدین‌گونه را خیلی آکادمیک ندانند، اما همان‌طور که گفته شد هدف کتاب برای مخاطب عمومی است که تحت آموزه‌های مستقیم و یا غیرمستقیم اومانیزم قرار گرفته است.

در فصل سوم کتاب به دو ابزار قدرتمند اومانیزم یعنی کارکردگرایی و لذت‌گرایی پرداخته که سبب استیلای اندیشه اومانیزم بر تمام شوئون زندگی انسان معاصر شدند. برای ملموس شدن تأثیرات این دو ابزار با ترسیم نموداری با محوریت این دو ابزار، برخی از اعمال عبادی ادیان از نگاه یک اومانیزست مورد واکاوی قرار گرفت.

فصل چهارم به تغییر تعریف و جایگاه خداوند با توجه به اصول و اندیشه‌های اومانیزم اختصاص داده شد. خدای ساعت‌ساز، خدای شکلاتی و غول چراغ جادو خداهایی هستند که عملاً توسط انسان‌های تحت تأثیر اومانیزم تعریف می‌شوند. در انتهای این فصل در حد مختصری به تعریف واقعی خداوند و توحید خصوصاً در کلام معصومین پرداخته شد.

در فصل پنجم انتظارات بشر معاصر از دین با توجه به قبول باورها و اصول اومانیزم تدوین شد. این انتظارات در یک تقسیم‌بندی به ۹ انتظار گروه‌بندی شد، که هر گروه با شواهدی از سخنان اندیشمندان تبیین شد و در برخی موارد هم نقدهای مختصری بر این توقعات انسان از دین زده شد.

فصل ششم به نتیجه اعتقاد عمومی مردم به اومانیزم و تأثیر آن در تعریف دین‌ها و شبه‌دین‌های جدید و استحاله و تغییر برخی ادیان اشاره شده است. رشد تعریف دین‌های جدید، توجه به عرفان و معنویت و ازدیاد گروه‌های روشنفکری از نتایج همین تغییر باور عمومی مردم دنیاست.

در فصل هفتم نویسندگان جسورانه و با توجه به وجود برخی شواهد به پیش‌بینی وضعیت اومانیزم در آینده بشر پرداختند.

تأثیر متقابل رسانه و اومانیزم تا جایگزینی تشریفات روانی و در آینده هواداری به جای دینداری مباحث مطرح شده در فصل آخر کتاب است.

در انتها بر خود لازم می‌دانیم که از دوستانی که به هر نحو در تدوین این مطالب ما را یاری نمودند خصوصا آقایان بابایی، صباغی و ارسطویی کمال تشکر را داشته باشیم. قطعاً نظرات مطالعه‌کنندگان این اثر و نقدهای آنان سبب ارتقا کار و بهبود آن در ادامه خواهد شد.

اتمام نگارش کتاب در ماه ذیحجه، ماه تجلی عبودیت و بندگی انسان در پیشگاه خدای متعال و ماه قربانی کردن نفس انسان فانی در برابر خدای ابدی ازلی را به فال نیک گرفته و امید تجلی جایگاه حقیقی خداوند در زندگی هر روزه ما انسان‌های عصر مدرن را خواهیم.

احسان اله اشتهاوردیان، محمد گوگانی

ذیحجه ۱۴۴۰ مرداد ۱۳۹۸